БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ. ИЮЛЬ 23 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 172 (8940). Өртээ 2 көп

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕ

Чоокта чаа ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болуп, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планывыг 1972 чылдың баштайгы чартык чылында күүселдезиниң түүнелдерин аңаа чугаалажып көрген.

Агаар-бойдустуң нарын байдалдары турза-даа бо чылдың баштайгы чартыында ССРЭ-ниң экономиказың хөгжүдүрүнге улам ыцай чедиишкиннер чедип алдынган. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң күрүне планының продукция, саарар, үлетпүр продукцияның эң чугула хевирлериниң хөй нуруузун бүдүрер талазы-биле, демир-оруктуң чүк эргилдезиниң, мал ажылының кол продуктуларын садып алыр болгаш өске-даа көргүзүүлер талазы-биле онаалгалары күүсеттинген. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли арткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге, 6,8 хуу өскен, пландан ажыр 3,3 миллиард рубльдиг үлетпүр продукциязы саартынган.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң беш чыл планының талазы-биле Директиваларывга дүүштүр чонуң амыдыралының деңнелиг бедидер талазы-биле 1972 чылда көрдүнген хемчеглер боттанып турар.

План күүселдезиниң түүнелдерин чугаалажып көөрүнге эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелериниң даргалары, ССРЭ-ниң чазааның министрлери болгаш өске-даа кежигүннери киржип, 1972 чылдың баштайгы чартыында улус ажыл-агыйының чамдык адырларының ажылының талазы-биле чамдык саналдарны киргилээн.

1972 чылдың баштайгы чартыында план күүселдезиниң түүнелдерин ССРЭ-ниң чогуур министерстволарының, ведомстволарының болгаш эвилелдешкен республикаларның эйгы-биле сайгарып көөрүн, бүдүрүлгелериниң база тудугларының ажылында бар четпестерин узуткаар талазы-биле хемчеглерин ажылдап кылырын болгаш боттандырарын

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАДА

ХОВУ-ШӨЛДЕРГЕ ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ ДЭЭШ

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң комбайнери Анатолий Вечиканов Кызылда профессионал-техниктиг училищени дооскаш, калбак мергежилдиг механизатору атты алган. Ол амгы үеде бодунуң комбайнын чаа дүжүттүг ажаап алыышкынынга белеткеп, септелге талазы-биле бодунуң өөрүнге дузалап, техника септелгезинге идепкейлиин көргүскен.

ЧУРУКТА: А. Вечиканов ажыл өйүнде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Конкурс

СЭКП Таңды райкомунуң бюрозунуң шиитпирин ёзугаар июль 25-тен август 25-ке чедир эң эки хову турлаглары дээш деп конкурсту чорудар. Ооң кол сорулгазы — дүжүт ажаап алыышкынынга хову турлагларын эки белеткээри, көдээ ажыл-агый техниказын бүгү талазы-биле белеткелдиг болуруп чедип алыры болуп турар. Ол талазы-биле шаңналдарны тургускан, ооң негелделерин ажылдап кылган.

Конкурска идепкейлиг киришкеп, бирги черни алган хову турлаан СЭКП райкомунуң вымпели-биле шаңнаар, телевизорлуг база бээр. Ийиги база үшкү черлерни алган хову турлагларынга база телевизорлар бээр.

Конкурстуң түүнелин үндүрүп тура, машина, техниканың септелгезиниң шыварын, хову турлагларының кайы хире эки дериттингенин бүгү талазы-биле хынап көөр. Кескү агитация талазы-биле байдалды, чунар-бажыңнар, кызыл-булуңнар-биле канчаар хандырганынын база барымдаалаар.

БЕДИК-БЕДИК САРААТТАР

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң сигенчилери соолгу үениң кааң хүннерин эки ажыглай турар. Ниитизи-биле ажыл-агыйның шынаа-шолдеринде сигениң үвүжү бо чылын багай эвес. Ынчангаш чайгаар үнген сигенни кезип, ону болдүрүп, сараттаа турар.

Июль 21-ге чедир ында 300 гектар черниң сигенин кескен, 190 тонна хөпөөнеттинген болгаш 200 тонналы сараттаан алган. Ажыл-агыйда сиген кезилдези-биле чергелештир будук-бүрү белеткелин шалыпкын чорудуп турар. Ол-ла үеге чедир ында 8 тонна будук-бүрүнү белеткеп алган.

* * *

Ооң кожазы Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелинче чаа кирип турар болаа-даа, баштайгы сараттар көстүп келгилээн.

Совхозта мал чемин белеткээр ийи бригадазы Чодураага болгаш Ийи-Талга тургускан, оларны кижилер-биле, техника-биле бүрүн четчеленген. Ооң-биле кады мыйыстыг бода мал фермаларында сиген белеткээр тускай звеноларны тургузуп, тус-тус малчыларга планныг онаалгаларны бергилээн.

Баштайгы хүннерде ында 208 гектарның сигенин кестиргеп, 53 гектар черниң сигенин болдүргеп. Чодураа салбырда 24 тонна сигенни сараттаан аңкан.

(БИСТИҢ КОРР.).

Тук тывыскан

Тожунуң «Тоора-Хем» совхозунда мал чеминиң белеткели шапкынчаан. Ында 16 звено мал чеми белеткеп, аразында чарыштыг ажылдап турар. Олар четчир санныг техника, дерилгелер-биле хандырылган. 300 ажыг тонна сигенни сараттаан, силосту база салып турар.

Сигенчилер аразында чарышка эш Товуттуң удуртканы Тос-Булуң бригадазы бирги одурутта кирген. Ажылды эки организастаанды дээш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун совхозка тывыскан. Ол совхозтуң адыдээш, күш-ажылдың алдарының тугун район төвүнде көдүргеп.

Х. КИМ-ООЛ.

Сиген, сенаж

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажыл-ишчилери меде шөлүнден 200 тонна сигенни кескеп, ооң-биле кады тускай траншеяда үүс тонна ажыг сенажны салган.

Мал чеминиң белеткелинге механизмнерни калбак ажыглап турар, ында механизастаттынган дөрт звено сиген кезилдезин калбарткан. Трактористер Б. Сатый-оол биле Ч. Алдын-оол сараттакчы машиналарны билдилиг башкарарлар.

Совхозтуң Эйлиг-Хем салбырында черниң аайынга дүүштүр аттыг сиген кезер машиналар-биле, хол кадыырлары-биле база сигенни кезип киргеп.

(БИСТИҢ КОРР.).

Депшилгелиг арганы ажыглаары-биле

ДҮРГЕН. Тываның көдээ ажылагый дуржулга станциязында колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларының, специалистериниң семинары болуп эрткен. Аңаа мал чеми белеткээриниң депшилгелиг технологиязының болгаш хорааның хаттан үрелир чоруу-биле демисежиниң аргаларының дугайын семинарның киржикчилери танышкан.

Семинарның ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Н. Филиппов киришкен болгаш ону удуртуп эртиргеп.

СЭКП обкомунуң көдээ ажылагый кылдызының эргелекчизи М. Е. Абрамов, дуржулга станциязының директорунуң эртем талазы-биле оралакчызы В. Д. Назын-оол, ол-ла станцияның мал чеми бүдүрериниң талазы-биле кылдызының эргелекчизи В. М. Сахаровский олар хорааның хаттан үрелир чоруу-биле демисежир хемчеглериниң, малга хоолулуг, четчир чемнерни белеткээриниң депшилгелиг аргаларын ажыглаар талазы-биле чорудуп турар ажылдарының дугайында илеткелдерни кылган.

Семинарның киржикчилери сенаж салырын, сигенни дүргеп салгынадып кургадырын, витаминниг сиген далганын белеткээрин херек кырынга көрүп, ставцияның дуржулга-көргүзүүлүг культурлуг одары-биле танышкан болгаш хорааның үрелиринге удур техниканы ажыглаарының аргаларын сонуургаанвар.

(БИСТИҢ КОРР.).

ҮЕ ДАЛАШТЫРЫП ТУР

Республиканың ажыл-агыйларында малга чем белеткээриниң шиитпирлиг ажылдары чоруп турар. Бо хүннерде шөлдерниң ажыл-ишчилери болгаш механизаторлары четчир санныг сенажты болгаш силосту салыр, сиген курлавырын тургузар болгаш малдың өске-даа чемнерин белеткээринден харыысалгалыг сорулга чок деп чүвени бедии-биле медереп билип турарлар.

Таңдының дуржулга станциязында болгаш «Межегей», «Саян», «Улуг-Хая», «УТКА 25 чылы», «Тоора-Хем» совхозтарда, Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозта бо чугула ажыл-херек өскелерден дээре чоруп турар. Ол ажыл-агыйларда партком-нар болгаш эге организациялар профэвилел комитеттери база администрация черлери-биле кады сиген белеткелиниң үезинде чорудар бүгү организас-политиктиг ажылдың планын болгаш социалистиг чарыштың негелделерин хынамчалыг ажылдап кылган, бригадаларны, техниканы чогуур өйүнде четчелеп белеткээн, материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннинг хемчеглерин бадылап кылган. Амгы үеде партия организациялары ол хемчеглерниң канчаар күүсеттинип турарын хүн бүрү хынап турар. Бо черлерде күштүг вентилизацияның дузазы-биле сигенни салгыннадып кургадыры, ону пресстээри, сенаж болгаш сиген далганы белеткээри ышкаш мал чемин белеткээр ажылдың чаа технологиязын, депшилгелиг аргаларын калбаа-биле ажыглап турар.

Ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткээринге, ооң курлавырын тургузарынга көдээ ажыл-ишчиларниң ортузунга чарышты калбартып, ону дээштиг кылдыр организастаары чугула ужур-дузалыг. «Саян», «Бүрен», «Межегей» совхозтарда, Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозта партия организациялары ол айтырыгже улуг кичээнгейни салып турар. Бо черлерде шалыпчы он хонукту чорудуп, ол үениң дургузунда мал чемин белеткээр бригадаларның ажылын үгле салган сараттың санын эвес, шынарын барымдаалап түүнеп турар. Хүн бүрүде кылдынган ажылдың түүнелин ажыл-ишчилерге дыңнадып турар. Чарышка тиилээн коллективке шилчиир Кызыл тукту азы вымпелди, ак-ша шаңналын тыпсып турар. Оон аңгыда материалдыг идиг бериишкиннинг чугула хевири болур немелде телевирни маңаа калбаа-биле ажыглаары эргежок чугула.

Ынчалзажок республикада малга чем белеткээриниң темпизи ниитизи-биле дыка чавыс бооп турар. Сеолгү оперативтиг медээлерни ёзугаар алырга, сиген белеткээр план үгле 2 хуу, сенажтыы — үгле 15 хуу күүсеттинген, 600 тонна хире будук-бүрү, 15 тонна витамин-сиген далганы белеткеттинген. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Өвүр, Эрзин районнарының, Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйларында бо талазы-биле байдал дүвүрээзиниг бооп турар, бо черлерде оп чугула ажыл-хереңче хайныышкыныы-биле кирбээн.

«Барлык», «Тээли», «Кара-Хаак» совхозтарда сиген белеткээр техниканың септелгезин безин болур-чогууру-биле доосаан, сигенчилериниң күш-ажылын багай организастаан, оларның амыдырал-чуртталгазының, культурлуг дыштанылгазының дугайында чогуур сагыш салбайн турар. Ол ажыл-агыйларның удуртукчулары чаъс-борааныг «бүргег» хөннерге алзып, малга чулуктуг чем белеткээриниң таарымчадыг үезин аңаа эрттирип турары канчап-даа таарышпас. Ынчаарга ол ажыл-агыйларда партия организациялары бо чугула ажыл-хереңке контрольду кошкадып, мал чемин белеткеп турар ажыл-ишчилер ортузунга политиктиг ажылды база-ла четпес организастап турар.

Ажылга организастыг болгаш оперативтиг чорук, аргаларны болгаш күштү, техниканы шын ажыглаары — чедиишкинни хандырар. Кайда-ла бо чугула ажыл-херекти организастыг бедик деңнелге чорудуп турар болдур, ында байдал эки дээрзин чижектер бадыткап турар. Мындыг бир чижекти көрээли. Бир эвес Эрзинде «Чаа-орук» биле Ленин аттыг колхозтарның ниити байдалын, оларның турар черин, агаар-бойдузун ап көөр болза, барык-ла демей. Ынчалзажок амгы үеде ында мал чеминиң белеткелиниң чоруп турарын ап көөрге, түүнелдер аңгы-аңгы болгаш «Чаа орук» колхозта ол ажыл организастыг, бедик деңнел-биле калбарып турар, а Ленин аттыг колхозта ону болур-чогууру-биле организастап шыдаваан. Ол дээрге таварылга эвес-тир. Үүге дизе, политиктиг болгаш ажыл-агыйжы бо чугула кампанияны ында партия организациязы тодаргай удуртпаан, "контрольга албаан деп чүве моон тодаргай-дыр.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары сенаж салырын кончуг оожум шиңгээдип ап, ол ажылды үгле он ажыл-агыйда чорудуп турар. Кышны үеде сенаж-биле мал чемгеррге кайы хире хоолулуун өске ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглер хандыр медереп билир херек. Ынчаарга «Элегес» совхоз витаминниг сиген далганын бүдүрер планын база күүсетпейн турар. Бо чугула айтырыгларны ажыл-агыйларда партия организациялары боттарының кичээнгейиниң төвүнге тургузар ужурлуг.

Ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткээри — амгы үеде шалыпчы фронт болур. Ынчангаш партия совет болгаш ажыл-агый органнары бо чугула политиктиг, ажыл-агыйжы кампанияны хүн бүрүнүң кичээнгейиниң төвүнге тургузуп, сиген шөлдеринде бүгү ажыл-ишчиларниң ортузунга организакчы болгаш политиссалыг ажылды калбартыр хүлээлгелиг.

Удавас база бир эң чугула кампания — тараа ажаап алыышкыны эгелээр. Ынчангаш партия, совет органнар база ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери шаг-үе эрттирбейн мал чеми белеткээринге бүгү аргаларны болгаш күштерни чөп ажыглап, көдээ ажыл-ишчиларниң ортузунга социалистиг чарышты калбартып тургаш, ажыл-агый бүрүзүнге ниитиниң малынга четчир санныг чем-суурну тургузарының планын ыяап-ла күүседир дээш күжениишкиннинг ажылдаар ужурлуг.

ССРЭ-ниң УАЧД—Совет Эвилелиниң юбилейинге

Совет улустуң экономика, эртем, культура хөгжүлдезинде улуг чедиишкиннерни канчаар эн эки болгаш чайыннандыр көргүзерил—ол дугайында чугаа июль 21-де ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезиниң кол комитединиң хуралынга болган. ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга делгелгенин белеткелиниң дугайында илеткелдерге болгаш дыннадыгларга демдеглээни болза, делгелгенин девискээринде делгеглээн чаа делгиирлер совет улустуң амыдыралы найыралының болгаш кады ажылдажылгазының дугайын, СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар болгаш беш чылдың даалгаларын күүседир дээш демиселге ажылчы чоннарның чарыжының дугайын төөгүн турар.

ССРЭ-ниң чедиишкиннериниң улуг көрүлдези эвилелдешкен республикаларның хүннери болган турар, ол хүннер сентябрь 8-тен декабрь 18-ке чедир эртер. Чаа тематикалыг делгелгелер, ооң иштинде химия индустриязының, аныяктарның эртем-техниктиг чогаалдылгазының дугайында, өскедаа делгелгелер ажыттынар.

(СЭТА).

САДЫП АЛЫКЧЫ „ЧЕТТИРДИМ“ ДИЗИН

Бөгүн—Садыг ажылдакчызының хүнү

Киевте парын автоматтар бүдүрериниң дуржулга заводу бо чылын бүдүн чартык миллион рубльдиг бараанларын бүдүрер.

ЧУРУКТА: техниктиг контроль кылдызының контролёру комсомолчу Валентина Тычина амыдыралга хереглээр белеш деңнелерни хынап олур. Бүдүрүлге оларны чыл иштинде 100 муң хирени бүдүрер.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Тоску беш чылдың чылдарында совет садыгның бараан саарылгазы 42 хуу өзер. Ол болза эрткен беш чылга бодаарга, чонга 65 миллиард рубльге хөй үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарын саткал турар дээни ол-дур. Бо санарны ССРЭ-ниң садыг министриниң оралакчызы С. А. Трифонов СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Садыгны хөгжүдери болгаш болбаазырангайжыдары беш чылдың кол сорулгазы — чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам бедидери-биле шуут холбаалыг дээрзин ол демдеглээн.

Чаа беш чыл эгелээринден бээр бүдүн чартык чыл эрткен. Ол үениң баштайгы он ийи айларында чуртта бараан саарылгазы 10,4 миллиард рубльге көвүдээн. 1971 чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге, чон бо чылын бараанны 5,3 миллиард рубльге хөйну садып алган.

Бараан талазы-биле хереглелди садыгның тускай эртемниглери үргүлчү сайгарып турар. Үр ажыглалдың үүлдери — соодукчулар, хеп чуур машиналар, телевизорлар, доозун сордурукчулары, радиоприёмниктер, шактар-биле чоннуң хандыртының турары дүрген өзүп келген. Бажың иштиниң хереглелдериниге, хевистерге, амыдыралды каастаар чүүлдерге негелде улуг. Аъш-чемниң эң үнелиг барааннарын — эътти, эът болгаш сүт продуктуларын, катчимисти чоннуң садып алыры көвүдээн. Хереглелдің ындыг шугум-биле өзүлдези өг-бүлелериниң бараан садып алыр аргазының элээн өскенин херечилеп турар. А ол чорук үлетпүрүнүң-даа, садыг ажылдакчыларының-даа мурнунга улуг хүлээлгени онаштырып турар.

Чоннуң бараан талазы-биле хандырылгазын экижидери магазиннерни, ниитиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелерин, складларны, соодукчуларны тударының хемчээлдериниң, темпилериниң, оларны амгы үениң техниказы болгаш транспорту-биле хандырарындан хөйү-биле хамааржыр. Ол сорулгаларга күрүне хөй акшахөрөнгини чарыгдап турар. Чижээ, эрткен чылын күрүне ол сорулгаларга бот-хандырылганын 5 муң магазинни ажыткан.

Бот-хандырылганын садыглары — кол курлавыр, ону ажыглаары садыгга-даа, садып алыкчыларга-даа улуг ажыктыг, ооң кол чүүлү — бараан садып алырының шаг-үезин ийи катап кызырып турары болур. Харын ооң ужурунда беш чылдың дургузунда депшилгелиг ол арга-биле ажылдаар 150 муңнан эвээш эвес садыг бүдүрүлгелерин ажыдары көрдүнген.

«Универсал» — бо дээрге чоокта чаа тывылган сөс. Ол — аъш-чемниң бүгү барааннарын садар, бот-хандырылгалыг улуг магазин деп чүвени чон ам билир апарган. Садыгның ындыг бүдүрүлгелери келир үеде колдаар. Амгы үениң дерилгелери, касса болгаш хемчээл херекселлери-биле чепсеглеп-ген ындыг магазиннер садып алыкчыны хандырарының шагын эң улуу-биле кызырар. Бот-хандырылганы үлетпүр барааннарының магазиннеринде база калбаа-биле нептередип турар. Чылдың эгезинге чедир хандырылганын ол депшилгелиг хевиринге чуртта бар универмагтарның 46 хуузун шилчиткен.

Ниитиниң чемненилгезиниң черлери чуртта хүннүн-не 72 миллион

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

1. «Автомобиль оруктарының тудуунга болгаш септелгезинге колхозтарның, совхозтарның, үлетпүр, транспорт, тудуг болгаш өске-даа бүдүрүлгелериниң база ажыл-агый организацияларының киржилгезиниң дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1959 чылдың апрель 7-де Чарлыының 3 үүлүнге өскерилгелерни (РСФСР-ниң Дээди Совединиң Ведомостары, 1959 чыл, № 14, арын 241) мынчаар тайылбырдап киирер:

«3. Чер-черниң автомобиль оруктарының тудуунга болгаш септелгезинге киржиттирер колхоз, совхоз, бүдүрүлге, ажыл-агый организация бүрүзүнге ажылдарның хемчээлин чылда мынчаар доктаадыр:

а) колхозтарга — колхозтуң күш-ажыл ылыш шыдаар кежигүн бүрүзүнге 4-тен 6 чедир хүн нормаларын, колхозка хамаарышыр чүк автомобили, трактор, экскаватор, кран-чүдүрүкчү, чер кастырар, орук кылыр машина бүрүзүнге, тыртар дириг күш бүрүзүнге 2-ден 4 чедир хүн нормаларын ажылдап кылыр;

б) совхозтарга — оларга хамаарышкан чүк автомобили, трактор, экскаватор, кран-чүдүрүкчү, чер кастырар, орук кылыр машина бүрүзүнге 3-тен 4 чедир хүн нормаларын ажылдап кылыр.

в) ыяш-үлетпүр ажыл-агыйларынга, үлетпүр, транспорт, тудуг болгаш өске-даа бүдүрүлгелерге база ажыл-агый организацияларынга — оларга хамаарышкан чүк автомобили, трактор, экскаватор, кран-

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Прези

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президи

МОСКВА, 1972 чылдың июль 21.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

...г-Хөлдүң ажылчын кооперациязынның бирээзи. Ам ол Суг-Аксы суурда...ап турар, садып алыкчыларга эвиультуразын бедидер, бараанның ас...р дээш үүтнүлдүүн көргүскен.

...ныңдан бээр 50 чыл болур оюнда ...арышка киришпишаан, ай санында ...планныг онаалгаларын садыгжы үр...урар. Бо чылдың ийиги кварталының ...жен, чартык чыл планын база ажыр

...Ховалыг Красноярскиниң кооперадередилгé-биле өөренип, суурда хей...епкейлиг киржип, ажылынга мергеар.

...садыгжы Татьяна Ховалыг.

А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Москваның болгаш Ленинградтың садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң черлериниң ажылдакчыларының эгелээнкинин деткээн социалистиг чарыышты республиканың садыг бүдүрүлгелери болгаш организациялары калбартып турар. Олар хандырылганың культуразын улам бедидер, чоннуң негелде-хереглелин хандырар, тоску беш чылдың ийиги чылының планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган.

Бүгү чуртта ышкаш, республиканың садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң ажылдакчылары бөгүн боттарының чаңчыл болган байырлалы — Садыг ажылдакчызының хүнүн ССРЭ-ниң чартык үүс чыл юбилейинге уткуштур күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүг байдалында уткуп турар.

Чоннуң чаагай чоруун бедидер дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының ачызында бистиң республиканың чонунуң садыг хандырылгазында улуг базымнарны бо байырлалда демдеглевес арга чок. 1944 чылда, хөй национал-дыг ССРЭ-ниң составынга ТАР-ның кирген үезинде, Тывага садыгның 142 бөдүүн бүдүрүлгелери, 22 столовая болгаш буфет ажылдап турган. Амгы үеде 657 магазин, үүрмектеп садар 662 садыг бүдүрүлгези, 204 столовая, кафе база рестораң бар. Азы үүрмектеп садар садыг четкизи 4,6 катап, ниитиниң чемненилгезиниң четкизи 9,8 катап оскен. Ол үениң иштинде үүрмектеп садар бараан саарылгазы 27 катап көвүдээн.

Бо чылдың бирги чартыында эрткен чылдың ол үезинде деңнээрге үлетүүр болгаш аъып-чем бараанларын садары 4,6 млн рубльге, азы 6,3 хуу көвүдээн. Чартык чылда республиканың күрүне садыының бүдүрүлгелери бараан саарылгазының планын 98,6 хуу, ооң иштинде ниитиниң чемненилгезиниң талаазы-биле 101,7 хуу күүседкен. Ынчалза-даа ниитизи-биле республика бараан саарылгазының чартык чыл планын (столоваялар болгаш ресторанналар трезин, респотребсоюзту болгаш өске-даа чамдык организацияларны саваска) күүсетпээн дээрзин айтыр апаар. Ынчангаш ам кол сорулга болза, үшкү, дөртку кварталдарда бараан саарылгазының планын долузубиле күүседирин хандырар дээш четпестерден чогуур түүнел кылып, организакчы ажылды коллектив бүрүзүнге күштелдирери болур.

Чоннуң ажыл төлевири өзүп турары-биле кады оларның садып алыр аргалыы соксаал чокка өзүп турар болгай. Ынчангаш бо чылын эрткен чылга деңнээрге элээн хей бараанларны ажылчы чонга садары көрдүнгей. Чижээ, трикотаж кылыгларны 700 муң рубльге, телевизорларны 300 кезекти, холодильниктерни 900 кезекти, мебельди 350 муң рубльге дээш оон-даа ыңай.

Республиканың садыг звеноларында ажылдап турар 7 муң хире кижиниң иштинде боттарының хөрээниң өзулуг мастерлери садыгжылар, поварлар, товароведтер, экономистер, садыг бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының мергежилдиг удуртукчулары көвей. Кызыл садыгның коллективинде садыгжылардан № 46 магазинде Е. Д. Петрова, № 9 магазинде М. Иконникова, № 13 магазинде Е. Климчук, № 5 магазинде З. Ашак-оол, универмагта эш Черепахина, Элегес-Аксы суурда столоваяның улуг повары Н. М. Матвиенко, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга килдизиниң магазин садыгжызы Г. И. Жульмина, Кызылда столоваялар болгаш ресторанналар трезиниң № 1 столоваязында повар А. М. Тюлюш олар ышкаш оп-оп мурнакчыларга чоргаарлаңыр бис.

Амгы үеде республикада совет болгаш кооператив садыының 350 тергинин, коммунистиг күш-ажылдың 1000 хире шалыпчызы ажылдап турар. Олар дээрге чоннуң хандырылгазы дээш бедик профессионал деңнелдиг ажылдап турар, чонга хүндүткелдиг эштер-дир.

Тыванның хереглел кооперациязының ажылдакчылары боттарының байырлалын база чедиишкиниг уткуп, улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнге үлүүн киирип турар. Чартык чылда бараан саарылгазының планын 100,8 хуу күүседкен. Өвүр, Бай-Тайга, Таңды, Каа-Хем райолары, Сесөрлиг сельпозу, өске-даа коллективтер чарыштың мурнуку одуруунда, эки көргүзүглерлиг болганнар.

Күш-ажылга үлегерлиг, чонга эвилеч-зөлдек, садыгның культуразын бедидер дээш кызымаккай ажылдап келген кооператорлар хөй. Бай-Тайганың Тээли суурда столоваяның улуг повары Ч. Ш. Күжүгет, Кызылдың ан өстүрер ажыл-агыйының ажылдакчызы М. Д. Слободчикова, респотребсоюзтуң АТБ-зиниң чолаачызы И. Д. Куцко, Тере-Хол сельпозуның склад эргелекчизи Д. М. Мунзук, «Найырал» совхозта ажылчын кооперациязының магазин эргелекчизи Н. С. Почекай, Эрзин райпозуның даргазы Ленин орденниң эдилекчизи А. Д. Ширин, Таңды райпозуның даргазы Тыва АССР-ниң садыгның алдарлыг ажылдакчызы М. С. Коломыслова, Бии-Хем райпозуның даргазы П. И. Хомутов оларның болгаш өске-даа хөй-хөй мурнакчыларның аттарын бөгүн чоргаарал-биле адап турар бис.

Садыгның болгаш ниитиниң чемненилгезиниң улам ыңай хөгжүүрү автоматиканың, прибор тудуунун, чуртта техниктиг дешпилгениң хөгжүлдези-биле амгы үеде сырый холбашкан. Бо чорук садыг кадрларындан бедик профессионал мергежилдиг болурун негеп турар. Ол сорулганы ниитирлеп шыдаар эртем-билиглиг, мергежилдиг кадрлар бисте өзүп турар.

Бараанларны мөөнү-биле сайгарар звеноларда чартык чылда база чедиишкиниг ажылдаан. Садыг министерствозунуң баазазының коллективи планын ажыр күүседип, 744 муң рубльдиң бараанын пландан ажыр чедиргеп, пландан ажыр 21,0 муң рубльдиң орулгазын киирип алган, саарылга чарыгдалы кудулаан. «Ростекстильторг», «Росмясорыбторг» баазалары база чартык чыл планын чедиишкиниг күүседкеп, орулгалыг ажылдаан.

Бо хүннерде садыг, ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларының мурнунда сорулга улуг. Садыгның дешпилгелиг аргаларын калбаа-биле нептередир, бар аргакурлавырларны долу ажыглаар хөрек. Ылаңгыя көдээде кол садыг организациялары — хереглел кооперациялары көдээ ажыл-агыйның артыкшылдыг продуктуларын чондан садып алырын, дузалал бүдүрүлгелерин калбартыр дээш ажылды, вогаа, картофель, кат-чимис, мөөгү болгаш бойдустуң өске-даа байлаан белеткээриниң бар аргаларын долу ажыглаарын дип алыры чугула.

ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш бүгү улустуң чарыжыга киришпишаан, Тыванның садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң ажылдакчылары бо чылдың планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү-де бар аргаларны ажыглаарынга бүрүн бүзүрелдиглер.

Байырлал-биле, эргим эштер!

Т. САГААЧЕВ,
Тыва АССР-ниң садыг министри.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ МАГАЗИНДЕ

Беш каът бажының кырында «Детский мир» деп каан. Ол бажының адакы каъдында «Уруглар чеми», «Уруглар хеви» деп каан ак бижиктер садып алыкчыларны чалаан-даа ышкаш кылдыр көстүп турган. Мында хөй өрөөлдерлиг магазиннерни чүгле бичии уругларга таарышкан хептер садар кылдыр белеткээн. Улуг-даа, бичии-даа кижилер ол магазинче эртенден кежээге чедир үзүк-соксаал чок шуужуп-ла турарлар. Совет садыг ажылдакчызының хүнүн бо магазиниң коллективи бедик көргүзүглерлиг уткааның билип алгаш, оларның ажыл-ижи-биле таныжар дээш чеде бердивис.

«Детский мирниң» товароведи Елена Куницкая мында садыгжыларның канчаар ажылдап турарын, оларның чамдык чедиишкиннерин чугаалап берди. Бо коллективтиң кежигүннери колдуунда аныктар. Ажылчы чонну эки шынарлыг барааннар-биле хандырар хүндүлүг сорулганы күүсетпишаан, бараан саарылгазының планнарын олар ай саңында ажыр күүседип келген. Товаровед план күүселдезиниң саннарын адады. Бо чылдың бирги чартыында бараан саарылгазы 107 хуу күүсеттинген.

— Ол аразында Кызыл платьелиг, узун сыныг, шевергин уруг чеде хонуп келди. Чугааны кезек дыңнап тура, коллектив Кызылдың садыг четкизиниң шилчиир Кызыл тугун чаалап алгашын ол дыңнатты. Ол тукту бирги кварталдың социалистиг чарыжының тиилекчизи болуп, шылгарааш шаңнаткан. Ийи дугаар кварталда көргүзүүлер база-ла бедик болганын барымдаалааш, ол шаңналды хевзөр арттырып каан.

— Ам мурнакчыларывыс-биле силерни таныштырып көрейн — дээш, демги товаровед кызыл платьелиг садыгжыже айыткаш:— Мурнакчывыстың бирээзи бо иинин, ооң адын Галина Парахина дээр чүве — дидир.

Эш Парахина Иркутскиниң кооператив техникумун дооскан. Ам «Детский мирниң» мурнакчы садыгжызы. Ол оолдар салонунуң эргелекчизи. Коллективте комсомол эге организациязының секретары. Ооң удуртуп турар килдизи Совет Эвилелиниң тургустунганындан бээр бежен чыл болур оюнга төлептиг ужуражырының социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, бараан саарылгазының планын үргүлчү ажыр күүседирин чедип алган. Комсомол кежигүнү садыгжылар Ленинчи зачёттуң негелдерин база чедиишкиниг дужааган. Партияның XXIV съездизиниң материалдарын өөренип дооскан. Олардан он ажыг комсомолчу уран-чүүл бөлгүмүнүң ажылында доктаамал киржип турар. Садыгжылар Александра Бобысеева орус улустуң ырыларын өткүт, чараш ырлаары-биле, Нина Малахина, Таня Пахомова кашпагай, чиик танцылаары-биле көрүкчүлерни магададып турарлар.

Ол-ла килдистиң садыгжылары эп-найыралдыг ажылдап, коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты чедип алыр соруланы салып алган күжениишкиниг ажылдап турарлар. Ооң аңгыда уруглар салонунуң болгаш оолдар салонунуң килдистери база-ла социалистиг чарышка тиилекчи бооп келген. Чонга эптиг эөлдек, садып алыкчылар-биле чазыкомак чугаалажыр садыгжылар Валентина Тоцкая, Зоя Ооржак-оол, Галина Олейникова болгаш өскелер-даа хамаарышкан килдистерин эки барааннар-биле доктаамал хандырып, магазиниң өрөөлдерин арыг-шевер тургузуп, шимелде кааталгазын чаартып ап турарлар.

«Детский мир» магазиниң бир онзагай үүлү өрөөлдериниң делгем, чыры болгаш бараанларны хереглекчилер боттары шилип садып алыр кылдыр таарыштыр тургусканы болур. Шак ынчалдыр организастаарга садып алыкчыларның эөлчег маназы эвээш болур болгаш садыглаашкынның чорудулгазы дүрген болур. Мындыг арганың ачызында бараан саарылгазының хемчээли база өзүп турар. Дүрген садыглаарының арга-дуржулгазын бо коллектив шын ажыглап турарының ачызында бараан саарылгазы күнде-ле он сес муң рубль чедип турар.

Мурнуку одурутда туруп турар бо коллективтиң мурнунда салган сорулгалары болгаш бедиткен хүлээлгелери ай, квартал саңында ажыр күүсеттинип, оларның күш-ажылчы чедиишкиннери ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл юбилейинге тураскаатты-ныып, ол чедиишкиннер улам-на быжыглаттынып турар. Мында садыгжы аныяктарның кол сорулгаларының бирээзи болза, садыглаашкынның культуразын бедидери, садып алыкчыларның сагыш-сеткилин бичии-даа хомудатпазы, садыгны бүрүзү билиг-мергежилин доктаамал бедидери ол болур дээрзин комсомолчу садыгжы Валентина Оюн, Лариса Морозова ужуражылгавыс үезинде аңаа демдеглеп, ол сорулгаларны моон соңгаар-даа күүседиринге өзиг үүтнүлдүүн сагыш-сеткилиндеп илергейлеп турдулар.

ЧУРУКТА: мурнакчы садыгжылар (оң талазындан солагай талазынче) Л. Декабрь, Г. Парахина, В. Оюн олар.

О. ОХЕМЧИК.
Авторнуң фотозу.

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

...а «Ок-...алынга ...ралды ...ал — ...ң хү-...нистри ...деткел ...ралды- ...болгаш ...уу-би- ...ылдың ...дирин- ...рының ...л улуг ...чыл- ...такчы- ...эрткен ...ылы— ...н хуу ...аткан. ...ының ...дурган

чарыш адырның ажыл-ишчилериниң ортузунда улам калбарган. Ол чарышта Белорус ССР-ниң болгаш Семипалатинск областың садыг организациялары тиилекчи болуп турар.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Топ Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алган.

Байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның, ВЛКСМ ТК-ның аппаратының харыысалгалыг ажылдакчылары, чамдык министерстволарның болгаш төп албан черлериниң удуртукчулары киришкен.

(СЭТА).

...ЛДЕР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАРЫВЫС

...лары ...тула- ...күрү- ...чыл- ...ртык ...хуу, ...едиш, ...вден ...олган. ...азы- ...өзүнү ...тком, ...агый- ...мчег- ...бүдү- ...75,8 ...ының ...ың бо ...астыг ...ү 3,9 ...скеп. ...чоруу ...Ылаң- ...кол- ...ывыс ...ааш- ...рткен ...едит- ...екке ...ың бо ...галап ...2 бы- ...ан. А ...аның ...арып- ...рның, ...ус-туе ...өзүп ...хозяй ...мүүнү ...-оолга ...ойжу ...йдан- ...раган- Хем- — 86 — 83 ...ди до- ...социа- ...екчи- ...е эрт- ...де 47 ...аштыр ...алган ...чылын ...анай, ...галап, ...ңа ара- ...охоз-

тан эш Салчак Тойбу — 120 хураганнарны менди камгалап доруктурган, ол ышкаш Хомушку Оолак, Адыг-оол Доңгак, «Тээли» совхозтан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты Серин-оол Хертек, Саңдүү Салчак, Калдар-оол Казаков, «Кара-Хөл» колхозтан Балчий Иргит, Николай Күжүгет, Дамба Салчак, Мандыл-оол Иргит дээш өскелерни-даа адап болур.

Районнуң ажыл-агыйлары чазыг чажар бүгү тараа культураларын болгаш мал чеми культураларын 109,8 хуу күүсеткен, ниитизи-биле 8020 га тараа, мал чеми культураларын тараан, 46 га картофельди, ногаа аймаан тарып олурткан. Часкы хову ажылдарыгга «Тээли» совхоз организастыг ажылдан киргеш, кыска хуусаада, бедик агротехниктиг хуусаада дооскан.

Чер ажылының мурнакчыларының саны чылдан чылче көвүдеп, арга-мергежили, билии бедип турар. Оларның ниитиниң «Тээли» совхозтуң Хертек Сергээдар, Делгер Маңнай, Күзүк Совет, Кончуг Ашак-оол, Бадыргы Бодаан-оол, «Мурнакчы» колхозтуң Кара-Сал Бавуу, суттатчылардан «Тээли» совхозтуң Чылбак Хертек, Маскыр Чапаев, «Мурнакчының» Күжүгет Ак-оол, Арбай-оол Хертек олар часкы сезонга социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Бирги чартык чылда районнуң көдээ Советтери күрүнеге дүк дужаарының планын 172,3 хуу кылдыр, ыракта ажыр күүсеткеннер. Ооң иштинде Кызыл-Даг, Тээли, Шуй көдээ Советтер дүк планын колдуунда ийи катап ажыр күүсеткилээн. Беш чылдың ийиги чылының бирги чартыында чедип алдынган чедиишкиннер районнуң ажыл-ишчилерин өөртүп, оларны сорук киирип турар.

Бистиң районнуң ажыл-агыйларының ийиги чартык чылда боттандырар сорулгалары улуг. Ажыл-агыйлар күрүнеге ам-даа 1280 тонна эшти, 141 тонна дүкүү, 200 тонна сүттү болгаш 130 тонна тарааны дужаар. Бо чугула хемчеглерни чедиишкиниг күүседирде малдың быжыг чем-суурну тургузуп, ооң баазазын чогуур деңнелинге чедир кыска хуусаада, бедик ыынарлыг белеткеп алыры болур. Ынчангаш бо чылын ниитизи-биле 13600 тонна бодүүн, 14000 тонна чулуктуг мал чемин, 3700 тонна мал чеми тарааны белеткеп, уруп алыр болгаш 170 тонна будук-бүрүү белеткээр, 60 тонна сенажты салырын районнуң ажыл-агыйлары хүлээнгеп.

Ол ышкаш малдың чайгы семиритилгезин организастыг чорудуп, ооң чиик өртектиг продукцияны хойну алырын боттандырары чугула сорулгаларның бирээзи. Ындыг турбуже, районнуң ажыл-агыйлары мал чемин белеткээринче чаа кирип турары четпес. Ынчангаш партия организациялары, көдээ Советтер, тускай эртемниглер, ажыл-агыйның удуртукчулары мал чеми белеткеп алырының чугула үезин эрттирбейн, бүгү чонну, аныяктарны, малчыннарны ынаар мобилизастаары чугула.

База бир чугула айтырыг хой кыргылдазын организастыг эрттирип, чаңгыс грамм-даа чидириг чокка кыргып алыр дээш онза кичээнгейни угландырып, кыргыкчылар ортузунга политмассалыг, кижиандикчи ажылдарны тускай эртемниглериниң, удуртукчуларының талазындан күштелдирип, мал чуулдазын эки ыынарлыг эрттирери болур.

Районнуң ажыл-агыйларынга малдың кызыраар чоруун болдурбас, ооң эдержилгезин ыын, эки ыынарлыг, чогуур хуусаазында организастаары чугула. Районга ниитизи-биле 28000 баш хойну, 500 баш кипектерни тарып боозадыры көрдүнген. Хой тарып боозадырыга 12 пунктуну бүрүй белеткээр болгаш ооң иштинде 4 пунктуның капитал септелгезин чорудары негеттинип турар. Херек кырында ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглер таарыгаар кварталда көргүзүүлер база-ла бедик болганын барымдаалааш, ол шаңналды хевзөр арттырып каан.

— Ам мурнакчыларывыс-биле силерни таныштырып көрейн — дээш, демги товаровед кызыл платьелиг садыгжыже айыткаш:— Мурнакчывыстың бирээзи бо иинин, ооң адын Галина Парахина дээр чүве — дидир.

Эш Парахина Иркутскиниң кооператив техникумун дооскан. Ам «Детский мирниң» мурнакчы садыгжызы. Ол оолдар салонунуң эргелекчизи. Коллективте комсомол эге организациязының секретары. Ооң удуртуп турар килдизи Совет Эвилелиниң тургустунганындан бээр бежен чыл болур оюнга төлептиг ужуражырының социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, бараан саарылгазының планын үргүлчү ажыр күүседирин чедип алган. Комсомол кежигүнү садыгжылар Ленинчи зачёттуң негелдерин база чедиишкиниг дужааган. Партияның XXIV съездизиниң материалдарын өөренип дооскан. Олардан он ажыг комсомолчу уран-чүүл бөлгүмүнүң ажылында доктаамал киржип турар. Садыгжылар Александра Бобысеева орус улустуң ырыларын өткүт, чараш ырлаары-биле, Нина Малахина, Таня Пахомова кашпагай, чиик танцылаары-биле көрүкчүлерни магададып турарлар.

Ол-ла килдистиң садыгжылары эп-найыралдыг ажылдап, коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты чедип алыр соруланы салып алган күжениишкиниг ажылдап турарлар. Ооң аңгыда уруглар салонунуң болгаш оолдар салонунуң килдистери база-ла социалистиг чарышка тиилекчи бооп келген. Чонга эптиг эөлдек, садып алыкчылар-биле чазыкомак чугаалажыр садыгжылар Валентина Тоцкая, Зоя Ооржак-оол, Галина Олейникова болгаш өскелер-даа хамаарышкан килдистерин эки барааннар-биле доктаамал хандырып, магазиниң өрөөлдерин арыг-шевер тургузуп, шимелде кааталгазын чаартып ап турарлар.

«Детский мир» магазиниң бир онзагай үүлү өрөөлдериниң делгем, чыры болгаш бараанларны хереглекчилер боттары шилип садып алыр кылдыр таарыштыр тургусканы болур. Шак ынчалдыр организастаарга садып алыкчыларның эөлчег маназы эвээш болур болгаш садыглаашкынның чорудулгазы дүрген болур. Мындыг арганың ачызында бараан саарылгазының хемчээли база өзүп турар. Дүрген садыглаарының арга-дуржулгазын бо коллектив шын ажыглап турарының ачызында бараан саарылгазы күнде-ле он сес муң рубль чедип турар.

Мурнуку одурутда туруп турар бо коллективтиң мурнунда салган сорулгалары болгаш бедиткен хүлээлгелери ай, квартал саңында ажыр күүсеттинип, оларның күш-ажылчы чедиишкиннери ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл юбилейинге тураскаатты-ныып, ол чедиишкиннер улам-на быжыглаттынып турар. Мында садыгжы аныяктарның кол сорулгаларының бирээзи болза, садыглаашкынның культуразын бедидери, садып алыкчыларның сагыш-сеткилин бичии-даа хомудатпазы, садыгны бүрүзү билиг-мергежилин доктаамал бедидери ол болур дээрзин комсомолчу садыгжы Валентина Оюн, Лариса Морозова ужуражылгавыс үезинде аңаа демдеглеп, ол сорулгаларны моон соңгаар-даа күүседиринге өзиг үүтнүлдүүн сагыш-сеткилиндеп илергейлеп турдулар.

ЧУРУКТА: мурнакчы садыгжылар (оң талазындан солагай талазынче) Л. Декабрь, Г. Парахина, В. Оюн олар.

О. ОХЕМЧИК.
Авторнуң фотозу.

Малга быжыг чем-суурну тургузар

ДЕПШИЛГЕЛИГ, ЧАА АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛААР

Республиканың шынаа-шөлдерин, алаак-шаттарын бо хүннерде бачым-чымыш ажыл-иштиң кижилери эөлей берген. Ниитиниң малынга четчир, эки ыынарлыг чем-суурну тургузар дээш демисел түлүктээн. Мал чеминиң белеткелиниге чаа аргаларны ажыглаары өөлүг чылдарда бистиң колхозтарывыста, совхозтарывыста элээн нептереңгей апарган болгаш ындыг аргаларның ажыктыын ажыл-ыагыйлар херек кырында бүзүреп турар болу берген. Ол аргаларны бисте амгы үеде канчаар боттандырып турарыл? Бо айтырыгга харыыны силернең кичээнгейиңерге бараалгаттывыс, эргим номчукчулар.

Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң, бүгү ажыл-ишчилериниң кол сорулгаларының бирээзи — малга быжыг чем-суурну тургузар талазы-биле боттарының бүгү-де бар арга-курлавырларын бүрүну-биле ажыглаары болур. Ол талазы-биле доктаамал планнарны ажыл-агыйлар тургузуп алган болгаш амгы үеде ону боттандырып чорудары негеттинип келген. Бо юбилейлиг чылда бистиң республиканың ажыл-агыйлары 406 муң тонна бодүүн мал чемин белеткээр. Ол чиик эвес онаалда болур. Ооң-биле кады чулуктуг болгаш концентраттыг чемнерни бүдүрери дыка көвүдээр.

Мындыг улуг сорулгаларны күүседип алырында мал чемин белеткээриниң депшилгелиг аргаларын ажыглаары улуг ужур-дузалыг дээрзинге ажыл-ишчилер бүзүреп турар апарган. Оларның иштинде витаминниг сиген далганы чүгле бо чылын безин республикага 500 тоннадан эвээш эвести белеткеп алыры көрдүнген. Бо беш чылдың төнчүзүнде ону бүдүрери биске 2000 тонна чеде бээр.

Агаар-бойдустуң таарымча чок болу берген таварылгаларында чайгаар үнген сигенни салгынадып дүрген кургадыры бодунуң ажыктыын бадыткап шыдаан. Ол арга-биле бо чылын бистиң ажыл-агыйларывыска 2150 тоннашы, а 1975 чылда 10750 тоннаны кургадып белеткээри көрдүнүп турар. Ол ышкаш сенаж белеткели бистиң колхозтарывыста болгаш совхозтарывыста улам нептереңгей апар чыдар. Бо юбилейлиг чылда ооң белеткелин 8 муң тонна чедирер дээн болза, беш чылдың төнчүзүнде 26 муң тонна чеде бээр.

Бо бүгү болза бистиң ажыл-агыйларывыска ниитиниң малының баш саңын өстүрериниге, ооң продуктулуг болур чоруун бедидериниге эгээртинмес арга-курлавырлар-дыр. Ол хемчеглер-биле чергелештир сиген кезер шыктарны үндезини-биле экижидип, ооң үнүжүнүң дүжүтүүрүн бедидерин дең-дескиге чедип аптар болзувусса, Тывага мал ажылы шапкын темпилер-биле хөгжүүр.

Бедик шынарлыг бөдүүн чемнерни белеткээрин көвүдедиринге, костингеп сигенни кургааанда-ла сенаж кылдыр салыры кончуг ажыктыг дээрзин дуржулалар бадыткап турар. Ооң белеткелин республиканың ажыл-агыйларының шуптузунга чорудуп болур арга бар. Ону бобы болгаш салбакталчак баштыг хой чылдыг бедик сыптыг сигеннерден белеткеп алыры эңне таарымчалыг болуп турар. Бобыларның чемижи борбактаңып турда, а салбактарлыг сигенни — үрезиннери баш тыртып турда сенаж кылдыр белеткээр. Сенажты салырда ооң чорудулгазының дес-дараалашкаан сагыыры эргежок чугула. Ындыг сигенни кескен дораан бичии-ле кевий бээрин маназааш, чалдай болуп алыр. Ооң бөлдүргеш, хээндектээр. Хээндектеп каан сигенни траншеяларга токкеп, дола бергеннерин ол дораан шывар. Сенаж салырын 3—4 хонуктан эрттирип черле болбас. Ооң белеткелиниң бүгү технологиязын сагаан таварылгада сенажтаан сигениң составында протеин болгаш паратин деп бүдүмелдер хой болур.

Дүрген салгынадырының аргазы-биле мал чемин белеткээри ооң шынарын бедидериниге улуг ужур-дузалыг. Ынчаар кургадыр сигенни 40—50 хуу хире кеве бергенде болдүрер. Ону база-ла бистиң республиканың кайы-даа зоназының ажыл-агыйларынга чорудуп болур. Бо аргаларны ажыглаарының методтары-биле Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының тускай эртемниглери бо чылын база катан бистиң номчукчуларывысты тодаргай таныштырар.

Республиканың дыка хой ажыл-агыйлары мал чеминиң белеткелиниң бо депшилгелиг, чаа аргаларын чедишкиниг ажыглап турза-даа, чамдыктары ону өөлүг сезиглиг көрүп турар. Сигенни дүрген салгынадыр арганы, сенаж салырын, витаминниг сиген далганын белеткээрин эрткен чылын ажыл-агыйларга таныштырып, тускай семинарны эрттирген болгай. Ындыг-даа болза чүгле чамдык («Саян», «Межегей», «ҮТКА 25 чылы», «Тиилелге» совхозтар болгаш өске-даа) ажыл-агыйлардан ацгыда кым-даа сигенни дүрген салгынадыр арга-биле кургадырын ажыглавайн барганын четпес деп саналр херек. Сенаж салыры база-ла ол байдалдыг болган. Дыка хой ажыл-агыйлар сенаж салырының хуусаазын (3—4 хонуктуң орнунга 7—9 хонук чедир чорудуп) уламдыктырыпкан. Орта кандыг үнүштерни салза дээрел дээрзин херекке албаан болгаш ону шеверлеп кылдынмаан траншеяларга ыыгжааны ыанчан-даа таарышпас.

«Элегес» болгаш «ҮТКА-ның 25 чылы» совхозтар витаминниг сиген далганын белеткээринге бүгү-ле херектиг чүүлдерни белен кылып алган турганнар. Ылаңгыя орта тааржыр культураларны шилип алганы база ону бүдүрер ВМ-04 деп машиналарны белен кылып алганы кончуг таарымчалыг. Ынчалза-даа бо ажыл-агыйларның удуртукчулары ук агрегаттарны хонукта 2-3-ле шак ажылдадып, а «Элегеске» мырыңай бүдүн хонук дургузунда безин ажылдаташын келгени четпес. Ындыг частырыгларны бо чылын катаптавас дээш ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери, районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдери чогуур хемчеглерни алыр ужурлуг.

Бо чылын тараан-даа, чайгаар үнген-даа сигеннериң өөлүдези багай эвес болуп турар. Черле янзы-бүрү чаппан сигенниң өөлүдези бо хүннерде чер болганында дески эки деп чугаалап болур. Ону бүрүнү-биле мал чеминиң курлавырынга киириштирер дизе, сиген белеткелиниң депшилгелиг аргаларын ажыл-агый бүрүзүнге эң-не дээштин-биле чөп ажыглаары чугула.

Бо талазы-биле бо чылын «Улуг-Хая» совхоз, Каа-Хемниң «Тиилелге» колхоз, Таңдының чамдык ажыл-агыйлары чамдык хемчеглерни ап чорудуп турар. Ынчалза-даа ажыл-агыйлар безин амгы үеде чүгле сенаж белеткээри-биле кызыгаарлаттынган. Сиген далганын, сенаж болгаш дүрген салгынадыр кургадыр арганы ажыглаарындан ацгыда, сигенни прессээри, белеп сигенни волокуушаларга сарааттааш, быштагларга болгаш фермаларга чедирер база чоокшуладыры ышкаш арганы ажыглаары чугула болуп турар.

О. НАМЧЫЛАК.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ Республикалар ЭВИЛЕЛИНИҢ 50 ЧЫЛЫНГА

ЛАТВИ ССР

ТӨРЭЭН ЧУРТ

Ян СУДРА
Латви ССР-н
шулукчу

Балтиканың эриктерин эргип чораан,
Байлак пөштүг Урал болгаш Байкал чедир
Каяа-даа бол чоруурумга латыш мени
Хамык чонум, ынакшылдыг уткуп аар-дыр.

Изиг чайын оруктарым доозун болгаш
Июль айның чечээ-биле айдызанар.
Дерим ышкаш дамырак суг кылан чыдар,
Дедир салгын ооң кырын суйбап ужар.

Аалдазымза, төрел чонум хундуткели
Аккыр чадыг кырын шыва делгеттинер.
Чазскаанзырап келиримге, өңнуктерим
Чалап чор бис. Бараалы деп сөктүп келир.

Үнүм өткүт эвес-даа бол, ырлаптар мен.
Үем-чергем, сая улус бадырыптар.
Сактырымга, хөлдуг черим-Бүртнегим,
Шалың тыртыкан Энгур сыным улашканзыт...

О, ие-Ада-чуртум, кандыг-даа өйде кады-дыр бис.
Оттуг чүрек сагыш-биле дуңзаалажып тудушкан-дыр.

О, ие-Ада-чуртум, озан болган хорумнарда
Оглу, кызың чеже сөөгү чыдыр ыйнаан...

Човаланның ирик богун хөөп гурар
Чоргаар салгал өзүп турар магалыг-дыр.

Хилинчектің илчирбезин үзе шапкан улуз
Хиндиктиг дээр хүнүн мөңге камгалажыр.
Эрги шагда элеп, тураан маадыр чонум
Эриктерде гранит дег быжыг деп бил.

Баяттарга кулдандырып, дарлаткан чон
Башкы түлүк тулчуушкунга бодун таныа
Күрүневис чогум ынчаар бактаган ийин,
Күжү демниг бүлеге-даа каттышкан бис.

Ажыл-ишке эгиннер деп, деткиппишаан,
Ада-чуруттун күжүн улам быжыглажып,
Чуртувусту боттарывыс башкарбышаан.
Шуптувус бо эзлери бооп чуруттап чор бис.

Хамык бүгү кылган чүүлдер бүгүдезин
Хайыралыг чуртувуска сөңнедивис.

Хайлып читкен кызыгаарны арта баскаш,
Ханы ынак делгем чуртум эргип чор мен
Соңгу болгаш мурнуу чүк-даа меңээ дөмей
Солангылыг улуг чуртум судалы ында.

Чораан черим бүрүзүнде шынныг хоойлу
Чогуп, бүдүп, чечектелип турар бөөр-дур.
Латыштар кандыг чуруттап чорлар мөн де
Ынак төрел өңнүктерим айтыргылаа.

Памир сынга аян тудуп ырлай бөөр мен
Байыр тудуп, таджик эш бадыра бөөр.

Тиилелгелер, хүрештерге кежик чол дээш,
Дидим базып, келир өйже чүткүп өр бис.
Каптагайның чырык чаагай даңын уткуй
Ханылашкак сая чүрек чаңгыс апаар.

О, Советтерниң ыдыктыг дээн чырык хү
Октаргайны өргөөм кылдыр меңээ бердиң!

Орузундан М. ДОРЖ

ЛАТЫШ КӨДЭЭНИҢ КЕЛИР ҮЕЗИ

Тоску беш чылда Латвия ССР-ге 25000 колхозчуну болгаш совхоз ажылчыннарын озалаш көдээ черлерден төп суурларже көжүрер.

Шаандагы Риебини 1941 чылда халапка таварышкан: ол черниң чурттакчыларының хөй кезиин фашистер узуткаан. Арткан чурттакчылар дайын үезинде чүк быдаран тарай көшкүлээн. Ынчан элээн хөй эң-не эки быяш бажыңчыгаштарны чоок-кавыда Перецли, Виляны, Резекне ол ынчаар көжүрүп алганнар. Ынчангаш бежен чылдарның үезинде безин Риебини шаг-шагдан бөөр уттундурган зонзиргей чевег ышкаш сагындырып, ында базар шөлү турган черге кончуг улуг крест маный демдек ийлени берген туруп турган.

Шак ол эрги крест турган черге бистің колхозтуң конторазын болгаш клубту тудар деп шиитпирлен алган бис. А чүдүлгелиг чамдык кижилер ынчан ол бүгүнү дыцнаап:

— Ыяап-ла маңаа, бо ыдыктыг черге тудуг-суур кылыр деп оларның чүүл, ол эки чүвеге черле чедирбес, көргей-ле бис...—дижип чугаалажып тургулаан.

Ынчалза-даа тудуг-суур шапкыны-биле хайныккан. Бежен чылдарның төнчүзүнде колхозтуң ыраккы озалаш черлеринден хөй-хөй кижилер Риебиниже көжүп эгелээн. Оларны деткээн бис. Кожа-кожа чурттап чораан кижилер чаа суурларга база кожалар болуп турумчуй бергилээн. Чаа-чаа кудумчулар суурга немешкен. Чижэ, Пушчиниден көжүп келген кижилер Совет Армия кудумчузунга турумчаан. Резекнен кудумчузун Дунцишектен, Сканделиден, Новиндеп көшкен колхозчулар туткан. Маңаа келир мурнунда олар болбаазырадып, үнүп-дүжүт өстүрер арга чок хая-даштыг черлерге чурттап чораан. Аттыг улус безин ховар турган. Олар аар-саар ажыл кылып, бажыңнар тудып, дугуйлар болгаш ыяш савалар кылып амыдыраа турганнар. Шак ындыг амыдыралдан чаа колхоз суурунче шилчиири оларга эң-не ажыктыг, солун болганы билдингир.

Төп суурда чурттап турар колхозчуларның ынай-бөөр ажылдап чоруурунга ам дыка таарымчалыг. Бир автобусту тускайлаан. Эргежок чугула апарганда чүк машиналарын-даа эде дерооп колхозчулар ынай-бөөр чорун туурар. А озалаш оонак черлерге чурттап турарларга ындыг таарымчалыг чүве кайда боор. Колхоз болгаш ооң бригадалары улуг, ажылдаар дээн колхозчу беш, алды километр черге чадаг кылаштаар, хөй үе-шакты чидирер ужурга таваржыр, моон алгаш көөрге, озалаш чурттаары инжиниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнге, материалдыг сонуургалынга таарымча чок. Төп суурларда культура-амыдыралдың бүгү кежиктери бар болгай. Чогум-на ынчангаш суурга чурттаарынче кырган-даа, аныяк-даа кижилерниң чүткүүдүү улуг.

Амгы үеде бистің колхозтуң төп суурунда 220 өг-бүле чурттап турар. Ол дээрге ажылдап турар колхозчу өг-бүлелериң чартыындан хөй кезии-дир. Хуузунда бажыңныг, өг-бүле бүрүзү кодан чанында 0,5 га участоктуг.

Кодан чанының ажыл-агыйының сорулгазы — сүт, эзт продуктулары болгаш ногаа, картофель-биле чүгле бодунуң өг-бүлезин хандырары эвес, харын бараңныг продукцияны бүдүрери болур. Ону хөреглел кооперациязынга азы колхозрыногунга сайгарып болур. Кодан чанының участогу экономика талазы-биле ажыктыг эвези билдингир. Чүге дизе, ниитиниң ажыд-агыйы эки амыдыралга четчир үүлдерни берип турар болгай.

Бистің колхозчуларның ажыл төлевири мындыг. Чүс хире човаачылар болгаш трактористер база ол хире малчыннар бисте бар. Оларның кижи бүрүзү айда ортумаа-биле 150 рубльди, малчыннар 160 рубльди, тудуг бригадазының ажычыннары (40 хире кижи) 140 рубльди ап турар.

Алдан чылдарның эгези. Ынчан бистің колхозчуларывыстан ийи чүс хире билдириишкан киргенин ам-даа сактып келир-дир мен. Суурже көжерінге дуза чедирерин олар дилээн. Амгы үеде кирип турар билдириишкиннериң утказы оон өске — суурга чуртталга шолу бөөрин дилеп турар. Ол үеде көдээге коммунал квартиралар дугайында бодал безин чок турган. Чаа квартиралар алган кижилер крыша, печка болгаш өске-даа үүлдер септээринче ам сагыш салбас апарган. Бо бүгүнү дээш айда каш-ла акша төлээр! Ынчангаш ындыг янзылыг шимчевес хөреңгилерже чүткүл турбас апарган. Көдээ ишчилериң психологиязы кыска үениң иштинде өскерилген.

Амгы үеге чедир чуртталга бажыңнарының тудуун тудуг организацияларының дузаазы чокка чорудуп турар бис. Бир чыл иштинде тараа кургадыр болгаш шыгжаар черлерни туткаш ажыглалга киирген, аңаа 240 муң рубльди чарыгдаан бис.

Тус-тус бажыңнар тударының янзы-бүрү төлевилелдерин колхоз ажылгап турар. Литва, эстон болгаш бистің республиканың-даа төлевилелдери бар.

1965 чылда дөрт квартиралыг ийи бажыңны туттувус. Оларның квартира бүрүзү үш өрөөлдиг, чем ыныр делгем черлиг, үнер тускай эжиктиг, чадаларлыг. Ооң өрөөлдерин бажыңның ийи каттарыныга таарыштыр туткан. Бажыңнарның чанында кажаа болгаш сарайлыг. Эки төлевилелдериниң бирээзи ол болуп турар.

Тудугну перспективтиг чорударынче кирдивис. Чаа бажыңнарга радиаторлар тургузар черлерни бедеткеп ап турар бис. Бо хүннерде хөй-хөй бажыңнарда, хуу бажыңнарда бөзин суг дамчыдылгазы бар, а газ плиталары суурдан дашкаар чурттакчы чонда безин хөй. Колхозувус суурун 1958 чылда тудуп эгелээн. Ону амгы үениң чаагайжыды туттунган сууру болдурар болгаш тудугнуң ол улуг ажылын бо он чылда доозарын оралдажып турар бис.

Балтий далай эринде Саулкрасты деп черде бежен хире орунуг дачаны колхозчуларывыска коллективти-биле тудуп алдывыс. Балтийниң чурумалдыг эринге омак, хөглүг дыштанып турарлар кайы көвей.

Бистің колхозчуларывыста улуг арга-курлавырлар бар. Шөлээлээр хуусаазы хоорайның ажыл-ишчилери-биле домей, беш хүннүг ажыл неделязынче шилчээн. Бо чайын колхозтуң эргезинде ийи автобусту тургускан. Дыштанырын күзээн кижилер пятница кежээзинде Саулкрастыже автобустуг хаптар, а воскресенье кежээзинде чанып келгеш, чаа күш-биле ажылдап киритер.

Р. КОВИНСКИЙ,
Прейльск районуң «Кызыл октябрь» колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

Дундаг ыяш ажыл-агый черинде «ЛЯС» деп ыяш чүдүрер машина бо чылын долу күш-биле ажылдап эгелээн. Ында бүгү ажылды механизастаан. Ол машиналарга хүн бүрүделе 300 кубометр ажыг ыяшты чүдүргеш чорудуп турар.

ЧУРУКТА: ыяш сорттакчылары (солагай таладан) Роберт Тиесне болгаш Эдуард Дониня, а ол ышкаш Дундаг ыяш ажыл-агый черинге он чыл ажылдап турар Виктор Вилманис олар. Виктор Вилманис кызымаккай күш-ажылы дээш бо чылын Латви ССР-ниң Дээди Совединиң Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан.

Сөзү болгаш фотозу Э. ГРУБЕНИН.

ЛЕНИННИҢ КАМГАЛАКЧЫЗЫ ЧОРААН

Смольныйның коридорунда бөлүк экскурсантылар. Оларның соонда карак шилдиг кижи сергек базым-биле кылаштап орган. Ол доктаай хона бергеш, бодунуң демдеглел дептерин үр-ле ажып көргүлээн. Смольныйның коридорларының болгаш өрөөлдериниң туруштарының планын ында бирден бирээ чокка чуруп каан болган. Ол кижиниң үе-үелеп доктаай каап, бодунуң сактыышкыннарының арыннарын ажып, бодангылай бээри черле чөптүг. Дүвүрээзинниг 1918 чылдан бөөр эвээш эвес үе эрткен болгай. Оон бөөр Эдуард Смилга Смольныйга чаңгыс-даа катап чорбаан.

Ам ону революцияның наңысылалынче чалап эккелгени бо.

Он сес чылдың мартта В. И. Ленин баштаан Совет чазактың Петроградтан революстуг Россияның чаа наңысылалы — Москваже көшкен оруу-биле тускай демир-оруктуг маршрутту кылырын Ленинградтың журналистери шиитпирлеп алган. Оларның сорулгазы революцияның баштыңчызы Ленинниң демир-орукка чоруп олура бижээни «Бистің хүнеривистің кол сорулгазы» деп үүлүнде айыткан бодалдарның амыдыралга боттанганын көрүп, номчукчуларга сонуургадыры.

Ынчангаш ол төөгүлүг хүнерде В. И. Ленинни орукка камгалап чораан кижини тыварынче журналистер сагыш салганнар.

Оларның күзелин ёзугаар кызыл латыш адыгжы Эдуард Смилга Смольныйга чедип келгени ол. Улуг залды дескиндир ханы бодал-биле көргүлээш, Смилга ында соңгаларның бирээзиниң чанынга баргаш:

—Шак ынчан маңаа, бо шаланың кырынга удуп турган болгай бис. Бир шинелди дөженгеш, өскезин шугланып алыр турдувус. Бир-ле катап Владимир Ильич биске кире дүшкен чүве. Бүгүдени долгандыр көргеш, ооң сеткили ханмаан. Солдаттар чүге шала кырында удуп турарыл? Ооң соонда удаваанда орун-дөжектиг апарган бис.

Ол үеде Эдуард Смилга чаарби харлыг, революсчу сеткилсоруктуг ool турган. Эң-не харысалгалыг ажыл-херек — В. И. Ленинни камгалаарын аңаа дааскана анаа бир таварылга эвес.

Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң ынчаарда Москваже көжер деп белеткенин турганын аныяк солдат кайыын билген деп. Чугула даалганы күүседиринге кандыг-даа минуталарда белен турарын — чүгле ону ооддарга дагып каан турган. Шынап-ла ындыг минуталар келген-даа. Владимир Ильич столундан документилерин уштуп эккеп бөлгеш, оон соонда коридорже үнгеш, Смольныйның чадазын куду кылаштап батканын Эдуард Смилга дайынчылар-биле кады көрген. Ону ында Надежда Константиновна Крупская болгаш оон шынчы эштери манап турган.

— Шупту чыик машинага олурупканнар. Бистер чүк машинаазынче үнгеш, ыржым кудумчулап шимчеп чоруптувус. Кажан Цветочная деп станцияга келиривиске демир-орукче сезинчиг кижилер киирбес дээш база катап камгалалга бисти тургускан—деп, Эдуард Смилга чугаалады.

Эдуард Эдуардович ынчан Владимир Ильичиниң олурган вагонун камгалаарын дааскан бөлүкке киргени ол болган.

— Ук кежээни дыка эки сактып чоруур мен. Цветочная станция карангы турган. Демир-орукка база чырык көзүлбес. Чазак черинин демир-оруу бүгүдениң кичээнгейин хаара туда бербезин дээш ол бүгүнү тускай таарыштырып каан дөп чүвени чүгле соонда барын билген мен. Вагонга камгалалга турган адыгжылар кезек болгаш-ла солчуп турдувус. Вагоннуң өске бир эжиин болгаш салонну катай хаара хайгаарап турдувус. Адыгжы бүрүзү винтовкалыг, элээн каш гранаттыг турган. А тамбурларда (вагоннуң дуглаглыг эжиктеринде) пулемёттарны база тургускулап каан. Ыржым Цветочная станциядан шимчеп үнүпкен бис. Орукка чоруп ора винтовка болгаш пулемётту ажыглаар ужурга база таваржып болур деп чүве мөзүн сагыжымга мырыңай кирбейн чораан.

Ынчалза-даа Вишерге бир таварылга болган. Чүл дизе, чепсектиг матростар олурткан демир-орукту станцияга тудуп доктаадыр ужурга таварыштывыс. Олар дээрге фронтудан дескеш, боттарының суурларынче бар чыткан солдаттар чүве-дир. Оларның демир-оруу кончуг ооңум чоруп, чазак черинин демир-оруунун көрдүнген темпи-биле бурунгаарларынга шаптыктай берген. Ынчангаш ол демир-орукту Вишерге доктаадып тударын В. Бонч-Бруевич телеграф-биле дамчыдыпкан. Чазак демир-оруунун вагоннарында улус ам-даа удувушаан чытканнар. А адыгжылар бистер пулемёттарны болгаш боо-чепсекти шуут белен тургузар деп дужаалды алдывыс —деп, Эдуард Эдуардович уламчылады.

Эдуард Смилга өске адыгжылар-биле кады матростар демир-оруунче чорупкан.

— Бистің бөлүкте улус эвээш турган. Ынчалза-даа командир кончуг дыңзыг дужааган: «Батальон, бурунгаар!»— деп, бисти элээн хөй солдаттар-дыр деп олар билзиннер дээш кажарлаан. Баштай херексевейн турган матростар дораан-на корткаш, вагоннарынче чашты бергеннер. А бистер чепсээн хавырар дээш оларны сүрүп чорупкан бис. Кандыг-даа удурланыышкын болбаан. Пулемётту белен байдалга туткан чүве, ынчалза-даа аас-кежик болуп боолаары негеттинмээн. Ооң соонда, кезек болганда катап вагонга албаным эрттирип турупкан мен, Владимир Ильич Владимир Дмитриевич Бонч-Бруевич-биле бир-ле чүвенин дугайын хөөрежип чугаалашкан турлар. Боодарымга, Вишерге болган ол таварылганың дугайы-ла боор оң. Хенертен Владимир Ильич мөзүн чанымга келгеш:

— Кандыг-дыр че, бичии солдат? Кортун бе?

Баштай элээн девиденчиг болду. А кажан матростар дезип ынай болурга харын-даа хөглүг апарды дээрзин чугааладым.

Владимир Ильич аажок-ла каттырган.

Сөөлүнде Кремльге В. И. Ленинниң квартиразының эжиинге таныылга турар үлүг Эдуард Смилгага база катап онаашкан.

Ооң мурнуу чарыында адыгжылар пролетариаттың башкыцчызының квартиразын эде тургусчурунга дузалашканнар.

— Бүгү үүлдерни аңаа эң-не таарымчалыг эки кылдыр кылырын орадашкан бис. Улуг өртектиг каас мебельди тып эккелгеш таарыштыр салдывыс. А кажан Владимир Ильич ол мебельди көргеш, кедергей апчоксунган. Бистер дээрге Ильичиге таарымчалыг эки болзун дээш кыскан, а оовус ындыг эвес болганы ол ышкажыл. Владимир Ильич бодунун квартиразынга каасколя чүвеге хөцнү чок кижи дээрзин билбээнивис ол-дур ийин. Баштынчының ындыг бөдүүн мөзүзү бистерге, адыгжыларга улуг өөредиг болган.

Журналистерниң демир-оруктуг тускай аян-чоруунун киржикчилеринче Эдуард Эдуардович хөй солун сактыышкыннарны чугаалап берген. Латыш адыгжының бодунун амыдыралы база солун болуушкуннар-биле долган кижи.

Хамааты дайын. Шеригниң инженер академиязы. Адачурттун Улуг дайынының оруктары. Шеригниң инженертудугжузу болуп халашкан, ынчалза-даа ооңурга билбес дайынчы болуп хевээр арткан. Эдуард Смилга ам Ригада кызыл латыш адыгжылар секциязының ажылынга идепкейлиг киржип, бодунун сактыышкыннарын солуннарга парлап, аныяктарга чугаалап берип чоруур.

Революцияның солдады, Ленин болгаш Кызыл тук орденнериниң эдилекчизи Эдуард Смилга ам-даа мурнуку олурларда турушпушаан.

Э. ХАНБЕРГ.

Риганың вагон тудуунуң заводунуң мар ликадан дашкаар безин сураглыг. Ында ду электри болгаш дизел поездилерин болгаш парын бүдүрүп турар. Заводтуң бүдүрүп үнд дерин чуруттуң хөй-хөй хоорайларындан көрүг туң трамвай участогу эң дээре коллективтери участок 250 хире кол вагоннарны эптеп кыл Хоорай транспортунуң даштыкы хевири б чалыг байдалы слесарь-чыынчыларның билд лыдан улуу-биле хамаржыр. Оларның ишч чыыкчы Михаил Крыловтуң адын опзаан де Ол заводка чээрби хире чыл ажылдап, бодуну чедишкиниг күүседип келген.

ЧУРУКТА: коммунистиг күш-ажылдың М. Крылов.

Н. НАЗАРОВ

РЕПОРТАЖ

НАЙЫРАЛ—УЛУГ КҮШ

Ол хүн бистің редакцияга кыргыс журналист Кымбатбек Укаев аалдап келген. Бистің республикавыстың, ында кандыг ажыд-херектің хайнгып турарының дугайын аңаа доозазын сонуургаттывыс. Тургустунганындан бөөр 775 чыл четкен эрте-бурунгу хоорай — амгы Латвияның наңысылалы Риганың, чаа беш чылда республикага тудар улуг тудугларының, А. С. Попов аттыг радиозаводтуң чаа корпустары, чылда «РАФ» деп 12000 микроавтобусту белеткээр автобус заводун Елгав хоорайга тудар деп турарының болгаш өске-даа түүлдериниң дугайын блокнодунга ол демдеглеп ап олурган. А энергетиканың хогжүлдезин Кымбатбек база сонуургай берди.

— Куаелдиим-биле танышпырып болур мен, бир гидроэлектростанция тудуунга барывысса, эки боор — деп, сүмеледим.

Аалчы чөпшээрешти. Ооң соонда хапкан бис. Кады чорайн кижим, Киргизиянның дагларында ышкаш, саарлыг бадыр чыдар суглуг, улуг кадыр кашпалдарны көөр боор мен деп бодаан боор оң. Ынчалза-даа ындыг кашпалдар, саарыглар бисте кайда боор.

Удаваанда ооңум чалгыглыг Даугаву хем мурнувуста бо костүп келди. Бистің республикада моон улуг хем чок. Бир эвес чал-плотина-биле тургузуп алыр болза, ол хем биске бодунуң күжүн бөөрі чугаажок. Тоску беш чылдың тудуу — Риганың гидроэлектростанциязын Даугаву хемниң адакы агымнарында тудуп турар. Ооң күчүзүн 384000 киловатт чедирер дээш узуну 15 километр хөлчок улуг чалды кылыр апаар. Ынчан аңаа 339000000 кубометр суг кирер 42 дөрбелчин метр суг хөлбөө тургуступар.

Ам хемниң бир эринден бир эринге кежилдир 22 метр чал кылдынган. Гидроэлектростанцияның бажыңы турар черни бетоннап турар. Боду тегер автомашиналарның ыржымы үреп, электроканалга оттары ында-мында кызаңайнын тургулаар болду.

Котлованда гидроэлектростанцияның таваан салып турар. Ооң бирги кезээн кылып дооскан, ам ийиги кезээниң бетонун салып эгелээн. Ооң үстүү болгаш алдыы талазында бежен метр суурга-кранларны тургускан. Чүгле шак ындыг күчүлүг улуг техниканың дуаазы-биле гидроэлектростанция тудуунун бетоннаашкын болгаш монтаж ажылын 'кылып болур.

Гидроэлектростанцияның таваанын ийиги кезээн бетоннап салыр ажылды А. Эйвиниң участогу чорудуп турар. «Уралец» экскаваторну көдүртүр кран кылдыр эде тургускан черже ол бисти чалады. Кран-биле бетон кылыгларын көдүрүп, дүжүрген ажыл изиг түүк чоруп тур.

— Бистің могаг билбес экскаваторщиктеривис Суль Набоков биле Григорий Чомайдура оларның ажылдап турары бо-дур — деп, ол чугаалады.

— Суль — адигей кижи, а Григорий — украин. Ында гидроэлектростанцияның тудуунда-биле домей-дир — деп, Кымбатбек Укаев меңээ чугаалаан. Киргизияда тоску беш чылдың улуг чаа тудугларының дугайын база хөөрей каапты.

Киргизияга бистиниден күчүүр болгаш улуг гидроэлектростанциязы тудар дээрзи маргыш чок. Ынчалза-даа оларның кайызының-даа сорулгазы чаңгыс: үлетпүрүү хөгжүдер, хоорайларны болгаш суурларны электроэнергия-биле хандырарын экижидер дээш чырыкты бөөри.

Риганың гидроэлектростанциязы бисте электроэнергияның чүгле чаңгыс дөөү ол эвес. Даугавуда ол ам ушку гидроэлектростанция болур. Олар шупту электроэнергияга хереглел эң-не көвүдей бөөр үеде ажылдаар станциялар-дыр. А тодаргайлаарга, кажан токту эзээш хереглээр үеде гидроэлектростанция сугну мөөңнеп алыр, а кажан электроэнергия хереглели эң-не көвүдей бөөр үеде ам долу күш-биле ажылдай бөөр.

Бистің республикада Риганың чылыдылга-биле ажылдаар электростанциязы болгаш энергетикада база бир чаа тудуг болур Риганың 500000 киловатт ажыг күчүлүг ийиги электростанциязы ажылдап турар.

Ынчалза-даа бистің республиканың хереглелинге ол эвээш. Моон ужурундан Латвияның энергосистемазын Соңгу-барыын чүктүп энергочетканынче каттыштырган. Ынчангаш бир эвес биске электроэнергия артыкшылдыг болуп көвүдей берзе (ылаңгыя часкы үеде) электротокту өске акы-дуцма республикаларже дамчыдып турар бис, а бир эвес ол четпестей бер-

зе, Эстониянын Белоруссиянын тың электроста че немей дамч

Гидроэлектро дуундан ээп ч та, бистің аа гуль гидроэле энергиязын б ликалар, а су танның суггат лар өстүрер х рар дугайын с

Кызыл-тас таварты чор Дүжүт ажаа турган. Шолде ген комбайнна оон ырак эвес куштар. Кеде тарлыг, ак-ак анстер. Оон де черде гидро хоорайжыгазы ниң бүгү таар дери-биле дер бажыңнар.

Кижилер кат туг: кажан Те кырынга өлүм гелип келген чуушкуннарга кажан Совет Э дуцилышкы б коммунизм дээ ругда чоруп үеде олар тай лы-биле чаа-ча ни ынчалдыр лар.

Улустарның улуг күш. Ола ону чүү-даа с вас.

А. «Ци а

Бо арының Ла ня» солунунуң ры белеткен чо

...шүлүктер

...ЙЫРАЛ

...н оруу, согунналгаш,
...ирер дээш, щойлүп ор сен?
...айларны дамчып эрткеш,
...рекеевес, кай баарың ол?
...тап болур:

...олза — кижилерже.
...тарың төнчүү бар,
...ээл, чурттар онча-саныг.
...дыг-ужуң кайдал, чүдел?
...Назы-харың чеже чүвел?
...итап болур:
...,

...рлерге — хемчээлим чок.
...рнун орта онуп калыр,
...солуп шыдаваа-тыр,
...ы-тындан харам чок-тур,
...йырал сээн өртээн чүл аан?
...йтап болур:
...ки,

...де чок — турбас чүве.

Салчан МОЛДУРГА.

...ЗҮРЕЛ

...умза-даа дүне, хүндүс
...уш болган ынак сарыым.
...тырга чок ынакшылым
...ы түрээм хөлзедип чор.

...раксаан карактары
...жымга чуруттунар.
...аар мен» дээн чылыг сөстер
...де берген кады чорлар.

...амгалаары бодум херээм.
...куусаазы эвээш арткан.
...умга чеде бээр мен
...ун сунуп уткуп алур.

Тюмур МОНГУШ.

Репортаж

ААС-КЕЖИКТИГ ЧАШ НАЗЫН

Хөй националдыг Советтер чуртунун ажы-төлү бодунун чурттагазының баштайгы хүнүнден эгелээш-ле Коммунистиг партиянын, Совет чазактың болгаш ада-иезинин хайгааралынга аас-кежиктиг, кадык-шыырак болгаш хөглүг-омак доругун турарлар. Бүгү-ле эмнелгелер, ясли-садтар, школалар, лагерьлер болгаш өске-даа албан черлери оларның эргезинде.

Тоску беш чылда бистің чуртувуска 2 миллион ажыг өрүннүг уруглар албан черлерин тудары көрүнген. Ол амыдыралга хүн бүрү боттанып турар. Бистің республикада бичии чаштарның ясли-садтары база-ла көвүдеп олурары өөрүнчүг. Оон бирээзи июльдун 20-де найысылал Кызылдың 12-ги кварталында ажыттынган.

Эртенгиниң 8 шак ажа дужун чыдырда-ла Кызылдың 12-ги кварталда чаа ажыттынар ийи каът № 19 ясли-садтың чаныынче холдарында чүзүн-баазын чечектер туткан бичии өолдар, уруглар эдерткен, арын-шырайында хүүмзүүг, өөрүшкү долган аланелер шуужуп-ла турлар. Мен база-ла ынаар углай базыптым. Ясли-садтың хериминиң иштинге кире бээрге бир-ле дугаарында кижинин кичээнгейин уруглар ойнаар, чайганыр, аттынар, спортчу оюннар арттирер шөлдерни чогаадыкчы ёзу-биле таарыштыр чаштап кылганы хаара туда бээр.

9 шак үзе-тура чедип турда, чаа ясли-садтың эргелекчизи Мира Ивановна Подкаменная чыглып келгеннерниң мурнунга үнүп келгеш, ясли-садтың байырлыг ажыдыышкының эгелээрин чарлап, бир дугаарында сөс алыры-биле оны туткан, ажыглалга киирген «Тыва тудуг» трезинин «Кызыл тудуг» эргелелинин кол инженери Павел Иванович Чербаковту чалаан. Павел Иванович ол ясли-садтың тудуунга идешкейлиг киришкен. Тыва АССР-ниң Дээди Советинин депутады, Ленин орденинин адилекчизи Семён Баянович Санданның, Борис Александрович Белковтун удурткан тудугжу бригадалары эки ажылдааның демдеглээн. Бо ясли-сад 350 уруглары хүлээп алыр—Кызылда уруглардың эң улуг албан чери болур деп ол чугаазын төндүрбүшаан, ясли-садче киреп дулгүүрну оон чаа эзлериниң бирээзинге дамчыткан.

Ада-иелериниң мурнундан чурукчу Гаврил Торлук чүве чугаалап, бо хире улуг класчараш бажыңны оларның уругларынга гудуп бергени дээш Совет чазакка болгаш тудугжуларга өөрүп четтиргенин ол илереткен. Оон соонда ясли-садтың иштинче киреринің кызыл кожаазын кезеринде хачыны оон эргелекчизи оон чаа эзлериниң бирээзинге-тудускан. Ясли-садтың эжиктери бичии чаштарга ажыттынган.

Оон өрээлдерин хайгаарап, көрүп турарга кижиниң сеткил-сагыжы хайныгып кээр. Уруглардың дыштанырынга, өзеринге, өөрениринге шупту таарымчалыг байдалдар тургустунган. Амгы үеним дериг херекселдери-биле бүрүн хандыртынган.

Өзүп орар салгалды шынчы чорукка, арыг-чаагай мөзүшынарга, күш-ажылга болгаш спортка, коммунистиг моральдың үндезиилериге хамызы-биле өөредир кижизидикчи башкылар ясли-садта бүрүнүг-биле чечелеттинген. Оларның аразында 25 чылдарның дургузунда бичии чаштар-биле үүктел чок ажылдап келгеп Лидия Алексеевна Забоева база бар.

Ясли-садка 1-деп үш харга чедир дөрт бөлүк, 3 хардан чеди харга чедир сес бөлүкке уруглар турар. Чаа ажыттынган ол ясли-садтан үнгеш, оранчок ыраагыжемче чедирле бичии чаштарның каткыхөглүү дыңналып турду.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: чаа ясли-садта чаштар.

Чаа номнар

Республиканың ном магазиниериде чаа номнар киргидээн.

«СЭКП төөгүзүнүң очерктери». Бо номну марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаларга өөредилге ному кылдыр үндүрген. Ук номну партияның XXIV съездизинин материалдары-биле база өске-даа партийжи документилер-биле байытқан.

Г. Б. Хромушинин «Буржуаз политиктиг экономия» деп номунда политэкономияда буржуаз хөөнүг теорияны сойгалап, оон турун чогун тодарадып бижээн. Номну партия өөредилгезинин шугумунда өөренип турарлар болгаш дээди, ортумак өөредилге черлериниң студентилери ажыглап болур.

Күрүнеиниң политиктиг ном үндүрер черинин үндүргени «ССРЭ-ниң төөгүлүг, революсчу тураскаалдары» деп ному номчукчуларга солун болуру чугаажек. Ук номда Совет чазактың тургустунганын, революсчу демиселдериниң төөгүлерин, Хамаатты бөлгаш Ада-чурт дайынларының үезинде болуушкуннарын делгерелгейи-биле чырыткан.

«Аныяк гвардиа» деп ном үндүрер чер «Студент мерзиан» деп альманахтың 5 дугаарын парлап үндүрген. Ында эртем, культураның көскү ажылдакчыларының, ада-өөредилге черлериниң башкыларының болгаш студентилериниң, чогаалчыларның, журналистерниң чүүлдери, шүлүктери номчукчуларны кызыгаарлыг хаарадыр.

Альманах чараш, солун чуруктар-биле болгаш шоолуг, баштак-биле байлак.

Л. ТЕРЕХИНА.

делегей бо хүннерде

ДУГУРЖУЛГАНЫ БОТТАНДЫРАРЫ-БИЛЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чоокта чаа ужудукчулуг космос корабльдериниң Хьюстон (АКШ) хоорайда төвүнге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының болган АКШ-тың аэронавтика база космос делгемнери шинчилээр талазы-биле найионал эргелелдің (НАСА) специалистериниң аразында ужуражыышкын болганын парлалгага дыцыаткан болгай. Ол ужуражыышкынның сорулгазы — совет база америк космос корабльдериниң бот-боттарынга чоокшулажыышкын болган тутчурунун аргаларын база оон херекселдерин кады чугаалажын турган, ажылдап кылыры, оон материалдарын дугуржун, шиитпирлээри боон турган.

Космос делгемнерин тайбын сорулгаларга шинчилээриниң болгаш ажыглаарының талазы-биле кады ажылдажыла дугайында Москвага ССРЭ-биле АКШ-тың аразынга ат салган дугуржулганы төлөөлер удургулга болдургап. Ол дугуржулгада «Союз» хевирлиг совет космос кораблиниң болгаш «Аполлон» хевирлиг америк космос кораблиниң 1975 чылда космоска ужудуушкунунуң үезинде чоокшулажын, тутчурун айтын турары билдингир болгай.

Ындыг ужудуушкунну кылып чорудары-биле холбашкан тодаргай техниктиг айтыыгларны ол ужуражыышкынга чугаалажын көргеп. Космоска совет болгаш америк космос корабльдериниң тудуштурулгазын болгаш космонавтарның ол-бо корабльдерже шилчидилгезин кылыр баштайгы шенелде ужудуушкуннуң үезинде космос корабльдериниң чоокшулажыр болгаш тутчур дериг-херекселдерин шенеп көөр сорулгалыг. Ындыг хемчегларни ажылдап кылыр чорук космоска кижиниң айыыл чок ужударын магадылаар болгаш моон соңгаар эртем шинчилеадерин кады кылырын хайдырар чаагай сорулганы салып турар.

Ужуражыышкын үезинде баштай-ла «Союз» деп совет корабль ужудуп үнер дугайын дугуржун алган; ол ышкаш радиоаппаратуралар-биле солчуушкунунуң болгаш оларны ийи чурттуң кайызынгаа бүдүрүп үндүрериниң принциптерин база дугуржукан. Ындыг ужудуушкунну 1975 чылдың ийиги чартыында кылып деп талалар база чоннээрешкен. Келир үеним ужудуушкунун углап баштаар талазы-биле ажылды тускай ажылдакчылар болуу боттандырып чорудар апаар.

Келир үеним ол ужудуушкунун кылырының ажылдарын дугурушкан болгаш хүлээп алган: ийи космонавтыг «Союз» деп совет космос кораблин салып үндүрген соонда барык 7,5 шак болганда Келнеди шенектен (Флорида штатта) иштинде үш космонавтыг «Аполлон» деп америк космос кораблин салып үндүрер. Ол ышкаш совет корабльди салып үндүргениниң соонда «Аполлон» корабльди 31 болгаш 54, 5 шак болганда салып үндүрер арга база бар.

«Аполлон» хевирлиг корабльди орбитаже салып үндүргеген соонда барык 1 шак болганда оон командылал-агрегат кезээ «Сатурн» дээр чедирикчи ракетаның соолгу кезээнден адырылган, бодунун өзээн бир долганган, шилчип кирер эжик-биле тутчур.

«Аполлонну» тутчур кезээниң ужунда тудуштурулга кылыр механизми «Союз» корабльдің база-ла ыңдыг механизмиже-биле таарышкан болур ужурлуг. Шилчилге кылыр чер экипажтың шилчиишкин кылын турарының үезинде атмосфераны база таарыштырар. «Союз» корабльдің ол кезээнің иштинге базыышкын 760 миллиметр турда атмосфера аваа агаардан тургустунар, а «Аполлон» корабльдің иштинге базыышкын 260 миллиметр турда, оон атмосфераз 100 хуу кислородтан тургустунар.

Корабльдериниң чоокшулашкан, тутчуру «Аполлонну» салып үндүргениниң соонда барык бир дүн-хүн аргкенде болур, оон соонда тудушкан корабльдер ыңдыг байдал-биле ийи хонук хире үе дургузунда ужудар. Ол үеним дургузунда космонавтар бот-боттарының корабльдериче шилчиишкинни болгаш кады ажылдажылганы кылыр апаар.

Корабльдер тудуш байдалдыг чоруур үезинде черже телевидение дамчыдылгазын база кылыр.

Корабльдериниң тутчур механизмин тургузар болгаш оларны кылыр ажылдар чурт бүрүзүнге түс-түс кыдыпар ужурлуг деп талалар дугуржун алган.

Оске чурттуң башкарылга төвү-биле сүмелешкен соонда ужудуушкунну башкарар, шак-үени саваар талазы-биле шиитпирни үндүргеп турар ужурлуг.

Совет дайынчыларны байырлалдыг байдалга үдеп турар

КАИР. (СЭТА). Төрөөн чуртунче чаныы турар совет шериг төвүлекчилерни байырлалдыг байдалга үдээри ЕАР-ның чепсектиг күштеринде эгелээн.

Египет шериг удуртукчулар болгаш шериг кезектериниң командирлери египет армияны өөредир болган оон дайынчы аргазын бедидер талазы-биле улуг ажылды кылганы дээш совет шериг төвүлекчилеринге өөрүп четтириишкиниң чылыг сөстерин чугаалап, боттарының совет оңнуктериниге тураскаалдың белектерин тутсуп турар.

Египет армияны быжыглаарынга улуг дузаламчыны көргүскен совет шериг төвүлекчилерге египет улустуң өөрүп четтириишкинин илергейлээн түүлдери египет солунар парлап үндүргеп. «Идкишин газет» солунуң бижээни: «Египетке ыңдыг эргежок чугула дузаламчы оны пегеттинин келген үеде совет шериг специалистери үеелеп четпес дузаламчыны көргүскен. Совет шериг специалистериниң болган төвүлекчилериниң ажыл-чорудулгазын бичеледип, харын-даа уттуп болбас». Бодунуң дыңнадынга «Аль-Гумхурия» солунунуң демдеглээни: Совет Чепсектиг Күштерден бистің оңнуктеривис боттарының хүлээлгелерин эң ажыктыг болган күзелге хандыр күүсеткен. Египет черден чорун тура бистің совет оңнуктеривис агрессияга удур шиитпирлиг демиселдің херээнге оларның ак сеткилдиг күженнишкиннерин болгаш чугула ачы-хавыяларын египет улус бүрүн үнелеп база барымдаалан турар дээринге бодунун оңнуктеривиге шынчы чорукту кадагалаан египет улус бүгү адырларга совет улус-биле кады ажылдажылганы үргулчүлээриниге бүрүн шиитпирлиг.

ССРЭ-ниң 50 чылынга

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакия ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылын калбак болган байырлалдыы-биле үткүүрүнга белеткенин турар.

Праганың төвүнде Республика шөлүнге «ССРЭ-ниң чечектелиишкининиң 50 чылы» деп фото-чуруу делгелгезин ажыткан. Делгелге амыдыралдың бүгү адырларынга Советтер чуртунуң кайгамчыктыг чедиишкиннериниң дугайын, совет кижилериниң буянныг тургузукчу күш-ажылының дугайын тоогүп турар.

Делгелгениң байырлалдыг ажыдыышкынынга ЧССР-ниң Федералдыг хуралының Даргазының оралакчызы, Чехословакияның социалистиг партиязының даргазы Б. Кучера чүве чугаалаан, ССРЭ-ниң тургустунганының алдарын юбилейи болган Улуг Октябрьның 55 чыл ою делегейниң эң улуг болуушкуннары болур деп демдеглээн. Бо кайгамчыктыг хүннер чехословак улуска оваа эргим үелиг, чүге дээре Совет Эвилели Чехословакияның шынчы болган идеелдиг оңнуу болуп, оон хосталгазын, хамаарышпас чоруун, социалистиг чаалап алышкынынарын камгалаарын, а ол ышкаш акыдыма социалистиг чурттарын дем каттыштырылгазынга ЧССР-ниң улам ыңайгы бүгү талалыг хөгжүлдезин магадылап турар деп, Б. Кучера чугаалаан.

Телевидение

ИЮЛЬ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05— Телемедээлер. 12.10—**«Бүгүн—Садыг ажылдакчызының хүнү».** Дамчыдылгага ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струев киржир. 12.40—**«Кадыкшылга».** Эртем-тайылбырлыг программа. 13.10— Бүгү-делегей панорамазы. 13.40—Оңнуг телеөргүүзүг. **«Кино аян-чоруктарның клуву».** **«Чечектиг хоорайдан келген чолдакпайлар».** Мультфильм. 15.00—ССРЭ-ниң 50 чылынга тураскаатқан Бүгү-эвилелдің уран чүүл фестивалы. 16.15— **«Бузулбас найырал».** Философия эртеминиң доктору А. А. Амвросовтун чугаазы. 16.35—16.45—Чапсар. 16.45— **«Муңдан чаңгыс арга».** Уран-чечен фильм. 18.00—**«Ye».** Информастыг программа. 18.30 — А. Н. Островский **«Дошкун черде».** Москваның А. С. Пушкин аттыг шин театрының фильм-шиизи. 20.15 — **«Силерниң чагааларынар-биле».**

КЫЗЫЛДАН

20.30—**«Бүгүн эргелиг комиссар».** Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

22.00 — Оңнуг телеөргүүзүг. Эстрада концерти. 22.30— **«Ye».** Информастыг дыңнадыг: 23.00—Оңнуг телеөргүүзүг. Футбол талазы-биле делегей чемпионады. «Спартак» (Москва)— «Торпедо» (Москва). В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга. 23.45—01.00—**«Улуг уруглар».** Уран-чечен фильм.

агаар

Кызылдың метеостанциязының дыңнадыын ёзугаар алырга, бүгүн республиканга булуттан каан турар хүн болур, чаашкын шоолуг эвес. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр, температура даглыг черлерге 16—21, оон арткаларынга — 25—30 градус чылыг.

Кызылга булуттан каан турар хүн болур, чаашкын шоолуг эвес. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр, агаарның температураз 25—27 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Салтан хаан дугайында тоол»** 10.00, 11.45, **«Бодун дугайыңны меңээ чугаалап берем»** 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Киночыыңды»** 11.00, **«Кызыл галстук»** 12.30, 14.00, **«Соолгу форт»** 15.30, 17.10, 18.45, 20.25 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Мана-ла, харын»** (дөрт үндүрүлге) 13.00, 15.00, **«Өскелерден ажыр сыгырар»** 11.00, **«Персик чечээ»** 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Дидимден ок коргар»** 10.30, 12.10, **«Ужуп уверин чөпшээрецер»** 13.50, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: **«Снегурочка»** 10.30, 11.50, **«Тоянчы»** 13.40, 16.50, 20.10 шактарда.

ИЮЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Хөгжүмлүг үнери»** АКШ. 1, 2 сериялары 9.20, 12.15, 15.10, 18.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Мана-ла, харын!»** 15.20, **«Персик чечээ»** 16.55, 18.35, 20.15 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Эртинелер ортулуу»** 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, **«Бодун дугайыңны меңээ чугаалап берем»** 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Соолгу форт»** 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

...ы п...
...ларга
...универмаг
...улус кедер
...гаш чүвүр-
...лге-садыын
...бүрү раз-
...стюмнерни,
...тээштерни,
...стюмнерни,
...лбак ассор-
...ле садар.
...садып
...чалап тур
...МАГТЫҢ
...ЦИЯЗЫ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозу

БАРНАУЛДУҢ, НОВОСИБИРСКИНИҢ, ХАБАРОВСКИНИҢ, САРАТОВТУҢ

ортумак школаларынга немелде курсантылар хүлээп алырын чарлап тур.

Школаларга өөренирин хуусаазы 2 чыл. Олар Иштики херектер министерствозунуң органнарынга ажылдаар ортумак эртемниг, шериг албанын эрттирген болгаш кадыының байдалы шериг училищелеринге өөренип шыдаар 30 хар чедир назылыг ССРЭ хамаатыларын хүлээп алыр.

Школаларга өөренирин күзээннер мооң адааңда конкурстуг шылгалдаларны тудар: орус дыл болгаш литература (аас-биле болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзү (аас-биле).

ИХМ-ниң ортумак өөредилге черлеринге өөренирин күзээннер Тыва АССР-ниң ИХМ-нин кадрлар килдизинге 1972 чылдың августун бирге чедир эмчи шинчилгезин эрттирери-биле ыяап-ла келген турар. Өөренирин күзээннер дараазында документилерни ап алгаш кээр: **ортумак билиг дугайында документ** (боду-биле), **шериг биледи, соолгу ажылдап турган черинден партия азы комсомол организацияларындан характеристика, 3×4 хемчээлдиг, бөрт чок тыртырган чурук, СЭКП азы ВЛКСМ райкомунуң азы хооркомунуң чоруткан шынзылгазы.**

Тускай дужаал ёзугаар школага хүлээп алдынган кижилерни өөредилге эгелээн хүнден халас аъшчем, ниити чурттарга черн, идик-хеп-биле болгаш 40 рубль хемчээлдиг стипендия-биле хандырар.

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң кадрлар килдизи.

Балгазынның № 1 профтехучилищези

1972—73 өөредилге чылында сургууддар хүлээп алырын чарлап тур.

Училище III класстың тракторист-машинистерин, тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының сеттелгезин чорудар слесарьларны белеткеп турар. Өөренирин хуусаазы 1 чыл. Ацаа 6—8 чедир класс билиглиг 15,5 хардан өрү назылыг өолдарны болгаш уруглар хүлээп алыр.

Училищеге киргеннерни хүнде үш катап халас чемгерер, ниити чурттарга база хеп-биле хандырар болгаш стипендия төлээр.

Тергиин демдектер-биле доосканнарны, оларның күзелин барымдаалап, Ачинскиниң индустриалдыг педагогика техникумуне күрүнеиң долу хандырылгазынга өөредип чорудуп болур.

Училищеде техниктиг чогаадылганы, бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлүмнери, спорт (волейбол, хостуг хүреш, стол теннизи, хөл-шыдыраа) секциялары ажылдап турар.

Директорнуң адынга киирер билдириишкинге кожар документилер:

1. Школа доосканының херечилели азы шынзылга.
2. Төрүттүнгениниң херечилели азы паспорт.
3. Өг-бүлезинин дугайында шынзылга.

Сентябрь 1-ден эгелеп өөренир.

Училищениң адреси: Танды районуң Балгазын суур.

ДИРЕКЦИЯ.

Хандырылга, колхоз баштаар черлеринге сагындырыг

Ыяап-ла кылыр төлевирлиг страхование дээш төлевирниң баштайгы хуусаазы **июнь 15-те** доозулганын, төлевир киирериниң ийиги хуусаазы 1972 чылдың **августун 15-те** эгелээрин Күрстрахтың Тыва АССР талазы-биле эргелели ажыл-агыйлар удуртукчуларынга болгаш хамаатыларга сагындырып тур.

Страхование төлевирин кылырының колхозтарга ийиги хуусаазы **июль 15-те** доозулган, төлевирнин үшкү хуусаазы 1972 чылдың **сентябрь 15-те** эгелээр.

Төлевир хуусаазы эрттирген хүн санындан-на колхозтардан 0,05 болгаш хамаатылардан 0,1 колеек хөө тыртар.

Колхоз баштаар черлери болгаш хамаатылар! Страхование төлевирин чогуур хуусаазында киирикер! Колхозтар чогуур төлевирлерни Күрбанкының салбырларынга, көдээ черниң хамаатылары — көдээ Советтерге, хоорай чурттакчылары — Күрбанкының салбырларынга, ажаалга кассаларынга, Күрстрахтың инспекторларынга болгаш агентилеринге төлээр ужурлуг.

КҮРСТРАХТЫҢ БАШТААР ЧЕРИ.

...КЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-21, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи ажыглаг килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чаага килдизинин 37-13, культура килдизинин 24-51, ...ажыл-41-27, информация база совет тургузу килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-нин Министрлер Төвүлелинин чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—00758.